

סימן לז

כתב תביעה

ראשי פרקים

א. אם הנתבע יכול לכופף את התובע שיודיע לו תביעתו

ב. קריאת כתב התביעה ע"י הדיינים

בבית דין לממונות הוצע להנהיג תקנה שתחייב את התובע בהגשת כתב תביעה מפורט, כשכתב תביעה זה ישלח לנתבע בצירוף ההזמנה, והנתבע יהיה רשאי להשיב באמצעות כתב הגנה. ונשאלתי אם ניתן לחייב את התובע להציג טענותיו בכתב. ובמידה ומעצמו כתב תביעתו, כאשר הדיינים קוראים את כתב התביעה בטרם הדיון, אם אין בזה שמיעת בע"ד אחד שלא בפני חבירו.

א. אם הנתבע יכול לכופף את התובע שיודיע לו תביעתו

באשר לחלק הראשון של השאלה אם יכול הנתבע לחייב את התובע שיאמר לו מה תובעו, באופן כולל או באופן מפורט, וזאת מבלי שביה"ד יראה את כתב התביעה - הש"ך בחו"מ יא, א הביא מספר באר שבע בראובן שתובע את שמעון שיברור לו דיינים, ושמעון משיב שאינו מוכן לברור בוררים א"כ יאמר לו ראובן מה תובעו, וראובן "אינו רוצה לגלות לו אופן תביעתו כלל", דהדין עם ראובן התובע. והביא הבאר שבע שתי ראיות. הראיה הראשונה מהגמ' ב"ב לא, א דיכול אדם לחזור בו מטענות שטען מחוץ לבית דין. ראיה שניה מדברי הרא"ש בשבועות פ"ו הי"ח שהסיק מדברי רמי בר חמא (בגמ' שבועות מב, א) "שהאומר לחבירו פרעתך, אין צריך לברר במה פרעו והיאך פרעו". והנה הראיה הראשונה מהגמ' בב"ב לא, א מהא דעביד איניש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא. וברשב"ם שם (בד"ה דלא) כתב וז"ל:

"שלא ילמד מהן מי שכנגדו ויתן לבו מתחילה קודם שיבואו לבית דין להשיב עליהם, וכן הלכה. והני מילי דטעין טענות בעלמא, אבל טען בפירוש בפני עדים חוץ לבית דין חייב אני מנה לפלוני, הרי הודה לו ושוב אינו יכול לכפור בבית דין."

וא"כ מוכח שאדם רשאי לא לגלות טענותיו, כדי שבעל דינו לא יוכל ללמוד מה להשיב. והש"ך שם חלק על הבאר שבע, דמהגמרא מוכח "דמצי הנתבע לומר לא רציתי לגלות טענתי בפניך עד לדיון". ונראה בפירוש דברי הש"ך, דלא מוכח מהגמרא אלא שאם עשה כן, אין לו דין של חוזר וטוען, כיון שלטענה מחוץ לבית דין אין משקל מחמת שאדם עשוי שלא לומר האמת חוץ לבית דין (א"כ הוי הודאה בפני עדים). אך כל זה בנתבע ולא בתובע. דבנתבע ודאי אין עליו כל חיוב להשיב לתובע אלא בבית

דין, אבל בתובע שתובעו הנתבע לגלות לו על מה תובעו שאל"כ לא ירד עימו לדין, מהגמרא אין ראייה לכאורה שאינו יכול לתבוע כן. אמנם אם יחזור התובע ויטען טענה אחרת, אפשר שאין בזה משום חוזר וטוען, אבל במצב כזה יוכל הנתבע לומר שוב שאינו רוצה לירד עימו לדין עד שיגלה מה תובעו.

והראיה השניה שהביא הבאר שבע מדברי הרא"ש בשבועות - איתא בשבועות מא, ב - מב, א: ההוא דאמר ליה לחבריה, הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך. אמר ליה, ולא פרעתיך מאה קבי עפצי דקיימי בשיתא שיתא. אמר ליה, לאו, בארבעה ארבעה הוו קיימי. אתו תרי סהדי ואמרו אין, בארבעה ארבעה הוו קיימי. אמר רבא, הוחזק כפרן. אמר רמי בר חמא, הא אמרת כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה. א"ל רבא, קצותא דתרעא מיזכר דכירי. ומוכח מהגמרא דהוחזק כפרן רק מפני שאמר באיזה אופן פרעו (עפצי דקיימי בשיתא שיתא), ואילו היה שפרעו ולא היה אומר כיצד פרעו, לא היה מוחזק כפרן והיה פטור מלשלם. ומוכיח הרא"ש מכאן שאינו צריך לומר כיצד פרעו. וכן כתב בר"ן (כא, ב בעמוה"ר). וגם על ראייה זו השיגו הש"ך, דכיון שטוען שפרעו, אין צריך לבאר איך ובמה פרעו, אבל ודאי "מצי הנתבע לומר הגיד לי מתחילה מה תרצה לדון עימי, אולי אחרי שאדע תביעותיך אעשה כרצונך". ובפשטות כוונת הש"ך לחלק בין "אם פרעו" ל"איך פרעו". או שהש"ך מחלק בין תובע לנתבע וכדלעיל, דנתבע אינו צריך לומר כיצד פרעו, משא"כ תובע חייב לברר תביעתו אם הנתבע רוצה. ונפק"מ בין שני הפרושים, אם יכול הנתבע לכוף את התובע לפרט ולברר את עצם תביעתו (לפרוש השני) או שיכול לכופו רק לומר "מה תובעו", אך אינו צריך לפרט.

ולכאורה חילוקו ודחייתו של הש"ך מוכרחים הם, דהא בגמ' בשבועות לא מבואר היכן טען לו פרעתיך מאה קבי עפצי, האם היה זה בבית דין או מחוץ לבית דין. ומדברי הרא"ש משמע לכאורה שאף בבית דין אינו חייב לומר לו כיצד פרעו, וא"כ מה הראיה מהנידון שם לבקשת הנתבע שיאמר מה תובעו, דהא בבית דין ודאי יהיה חייב לומר מה תובעו ולברר תביעתו, ואינו דומה לטענת פרעון שאף בבית דין אינו חייב לברר. והנה בשו"ע חו"מ עה, א (ומקורו מדברי הרמב"ם בהל' טוען ונטען ו, א), כתב וז"ל:

"התובע את חבירו בבית דין מנה לי בידך, בית דין אומרים לו ברר דבריך ממה חייב לך, הלויית אותו או הפקדת בידו או הזיק ממונך, שאפשר שהוא חושב שחייב לו ואינו חייב לו. וכן הנתבע אם משיב אין לך בידי כלום או איני חייב לך כלום, צריך לברר דבריו דשמא טועה וסובר שאינו חייב לו והוא חייב לו..."

ועיין ברב המגיד (טוען ונטען ו, א) שכתב דדברים אלו פשוטים בעצמם, ויש להם סמך מהמשנה בסנהדרין כט, א לענין עדים, "וכל-שכן שיש לחוש בבעלי דבר עצמן". וא"כ מסקנה שהוציא הרא"ש מהגמ' שבועות, סותרת למסקנה הנ"ל היוצאת מהמשנה בסנהדרין. וע"כ י"ל דהגמרא בשבועות מיירי בטוען פרעתיך מחוץ לבית דין, דאינו צריך לומר לו כיצד פרעו, ואילו בבית דין צריך לפרט דבריו. ודוחק לומר דדברי הרמב"ם והמחבר הנ"ל מיירי רק לכתחילה, דהיינו שבית דין אומרים לו לברר דבריו, אך אם אינו מברר לא הפסיד. דאין זה במשמעות דברי הרמב"ם והמחבר.

וכן נמצא בתש"י חכם צבי (סי' קסט) שהסכים עם דברי הש"ך וכתב דדברי הבאר שבע "בטלין הן". ואף אם שקולים הם, הלכה כדברי הש"ך שהוא בתרא וראה דברי הבאר שבע וחלק עליו. ודחה החכם צבי את ראיות הבאר שבע. דמהגמ' בב"ב לא משמע

אלא שיכול לחזור ולטעון כנגד מה שטען מחוץ לבית דין מטעם דעביד איניש דלא מגלה טענתיה אלא בבית דין, "אבל להכריחו לילך לבית דין עד בלי מה, זה לא עלה על הדעת". ועוד הביא החכם צבי ראייה מהא דאין כופין את הלוה לילך לבית דין הגדול דוקא כשיש עדים או ראייה למלוה, כל-שכן כשהתובע אינו אומר כלל מה תביעתו, שאין הנתבע מחויב לילך עימו לבית דין. וכן ראיתי בחושן אהרן (לגר"א וואלקין) יא,א שתמה על ראית הבאר שבע, דמהתם לא מוכח אלא דניחא ליה לתובע שלא לגלות טענתו מחוץ לבית דין, ולכן אם אין הנתבע מבקש זאת, הוא מעצמו ודאי דניחא לו כן, אבל שיהיה ביכולתו לדחות טענת הנתבע ולהכריחו שילך עימו לבית דין בחינם, זה אינו מוכח מהתם.

אמנם בשבות יעקב (ח"א סי' קמג) כתב דמסברא נראים דברי הבאר שבע כנכונים, "וכן עמא דבר להזמין לדין בלי הודעה כלל". וכתב דמצא כדברי הבאר שבע בתשי' באר עשק. וכן ראיתי לגר"מ פיינשטיין (אגרות משה, חו"מ ח"ב סי' ו) שהדריך לבי"ד דאגודת הרבנים, שאין הנתבע מחויב לומר לנתבע פרטי הדברים אותם הוא תובע. והוסיף הגר"מ זצ"ל, דבעצם אנו סוברים כש"ך, רק למעשה פשוט ששום בית דין סמכאי לא ישלחו הזמנה לאחד על תביעת דבר קטן ששייך להסתפק שמא היה הנתבע משלם לתובע בעצמו. וממילא אם מקבלים הזמנה, יש לסמוך שהרבנים ששלחו ההזמנה ראו שאין מדובר בתביעה שהנתבע היה משלם מעצמו.

לכאורה לפ"ז אם יש מקום לחייב את התובע לפרט תביעתו, יהיה נתן במחלוקת האחרונים הנ"ל. כל זה מעיקר הדין. אולם בתקנות הדיון שנתקנו בבתי הדין הרבניים האזוריים בישראל, הותקנה תקנה המחייבת את התובע להגיש כתב תביעה. בתקנה כה נאמר: "כל תביעה תוגש ע"י מסירת כתב תביעה למזכירות בית דין". ובסעי' כו (4) נאמר שכתב התביעה יכיל את "העובדות המשמשות יסוד לתביעה". ובסעי' לד ניתנה לנתבע רשות להגיש כתב תשובה. ואפשר שהמתקנים סברו בזה כדעת הש"ך והחכם צבי הנ"ל. או אפשר שגם לבאר שבע רק הנתבע לא יכול לחייבו לגלות תביעתו קודם הדין, אך בית דין אם רואים צורך בכך, יכולים לתקן. לפ"ז גם בנידון שלפנינו רשאים הדיינים לתקן שיצרף התובע לתביעתו כתב תביעה בו הוא מפרט את כל העובדות המשמשות בסיס לתביעה, (וכמובן אינו צריך לצרף נימוקים הלכתיים לתביעתו), ויש להם על מי שיסמכו.

ב. קריאת כתב התביעה ע"י הדיינים

השאלה היא למי נועד כתב התביעה. מדברי הבאר שבע והש"ך דלעיל נראה שכתב התביעה נועד לנתבע, כדי שהוא יוכל לשקול אם להענות לתובע ולשלם תביעתו. (ולכאורה גם שידע מה להשיב לתביעתו, כנ"ל מדחיית האחרונים את ראית הבאר שבע מהא דעביד איניש דלא מגלי טענתיה אלא לבית דין.). השאלה היא אם גם הדיינים רשאים לקרוא את כתב התביעה בטרם הדין, ואם יש בזה שמיעת דברי בעל דין אחד שלא בפני חברו.

ומקור הדין לאסור שמיעת דברי בעל דין אחד שלא בפני חברו, הוא בגמרא סנהדרין ז,ב: שמוע בין אחיכם ושפטתם, אמר רבי חנינא, אזהרה לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חברו. ורש"י שם (ד"ה שמוע), פירש:

"כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם ולא תשמעו דברי זה בלא זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת לפי שאין מכחישן, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני כל-כך."

ומעין זה מבואר בדברי הנימוק"י סנהדרין (ב,א בעמוה"ר). ומבואר בדברי רש"י
דהטעם מפני שאין מי שיכחיש את הדברים שמטעים לאוזני הדיין השומע ללא יכולת
בעל דין חבירו. לפ"ז במקום שיכול הבעל דין להגיב, אף אם איננו במקום להגיב,
לא שייך הטעם "לפי שאין מכחישן". וע"כ כאשר כותב כתב תביעה שמועבר לצד השני
שרואה ויכול להכחישן, אין לאסור. ואף שמהמשך דברי רש"י שכתב שלב הדיין נוטה
לו לזכות וכו', טעם זה שייך אף במקום שיכול להכחיש אלא שאינו כאן להכחיש,
דאף שכשיבואו לדיון יוכל הנתבע להכחיש, אך בינתיים ינטה לב הדיין לזכותו.
נראה דדברי רש"י אינם שני טעמים אלא טעם אחד. דסברת שינטה לב הדיין שייכת
דוקא במקום שאין מכחישן, דכיון שקיבל דברים במעמד צד אחד כשלא יוכל
להכחישו, א"כ בבואו לפסוק הדין לא יהפך לבו לזכות השני. דאם נאמר שהוא טעם
נפרד, א"כ יהיה אסור גם לשמוע בישיבה אחת של בית דין דברי התובע ובישיבה
אחרת דברי הנתבע, וזה לא שמענו. אלא נראה מדברי רש"י דכל האיסור הוא במקום
שאינו מי שיכחיש, והיינו ששומע בסתר דברי בעל דין, משא"כ בכתיבה שיכול
להגיב. וא"כ יהיה מותר לדיין לשמוע דברי בעל דין אחד שלא בפני חבירו,
ואח"כ לומר לבעל דין חבירו את הטענות ששמע. ואין לומר דאין הכי נמי דשרי
לעשות כן, דא"כ למה דנו האחרונים אם בדיעבד ששמע אם שרי ליה לדון, עיין
בש"ך חו"מ יז, ט ובפ"ת ס"ק ח, יתקן השמיעה ע"י שיאמר לבעל דין חבירו מה טען
זה ששמע אותו שלא בפניו. אמנם מזה אין ראיה, דהדיון גם לענין דיעבד היינו
שכבר דן ופסק הדין אם דינו דין, ולא לענין אם יכול להיות דין, ועדיין צ"ע.
אך בעיקר הדבר נראה דאף אם יאמר לחבירו מה שטען שלא בפניו, מ"מ אינו יכול
לומר ולהטעים כפי שאמר בפניו ואינו יכול לחזור בצורה מדויקת, ובזה יש חשש
שיהפך לבו לזכות כיון שאינו יכול להכחיש ההטעמה. משא"כ בכתב תביעה שרואה
וקורא הנתבע בדיוק מה שראה וקרא הדיין, בזה לא שייך הטעם הנ"ל "שאינו
מכחישן".

ובפרט כאשר קורא כתב התביעה רק סמוך ונראה לדיון שמופיעים בפניו, דבזה
לא מיבעיא שיכול להכחיש, אלא אפילו אם היה טעם רש"י שיהפך לב לזכותו וכו',
טעם נפרד, מ"מ בזמן קצר שמיד ישמע תשובת הנתבע לא שייכא כולי האי. ואף אם
קרא קודם, כנ"ל דיכול להכחישו, שזה הטעם היחיד ברש"י, לא שייך הדבר בכתב
ששולחים גם לנתבע ויכול להגיב. ועוד, דיכול להגיב לאלתר בכתב. ע"כ נראה
דאין בקריאת כתב התביעה משום שמיעת בעל דין שלא בפני בעל דין חבירו.

מסקנות

א. דעת הבאר שבע שאין הנתבע יכול לכוף את התובע לומר לו מה תובעו, ודעת
הש"ך דיכול לכופו. ואפשר דלדעת הש"ך יכול לכופו לפרט ולברר את עצם תביעתו.

ב. נחלקו האחרונים אם קיי"ל כדעת הבאר שבע או כדעת הש"ך.

ג. בתקנות הדיון של בתי הדין הרבניים מצאנו תקנה שכל תביעה תוגש ע"י מסירת
כתב תביעה.

ד. אין בקריאת כתב התביעה ע"י הדיינים משום שמיעת דברי בע"ד אחד שלא בפני
חבירו, בפרט אם קורא סמוך ונראה למועד הדיון.